

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ СИСТЕМНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОГО РІВНЯ

У статті розкриваються та науково обґрунтовуються педагогічні умови, які визначають забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів, а саме: дидактичні, академічні, педагогічні умови в освітньому процесі вищого військового навчального закладу. Педагогічні умови в освітньому процесі управлінської підготовки військових становлять основу у формуванні високого військового професіоналізму, який має складовими: систему професійних знань і вмінь з управління підрозділом, навчання та виховання підлеглого особового складу; систему поведінкових якостей; систему морально-психологічних якостей. Теоретично обґрунтовуються управлінська культура офіцера та її практичне значення для офіцера під час виконання ним соціально значимих професійних обов'язків.

Організаційно-методичні педагогічні умови формування управлінської культури майбутніх офіцерів – це заходи освітнього процесу, які забезпечують суб'єкту поведінку курсантів, створюють сприятливі умови для них як повноцінного суб'єкта освітнього процесу. Методично-організаційні умови освітнього процесу ВВНЗ – це застосування професійно орієнтованих методик і дидактичних технологій проведення навчальних заходів, які мають методично обґрунтовано стимулювати розвиток і вдосконалення процесів мислення із урахуванням вікових особливостей, військово-професійного та управлінського досвіду, майбутніх кар'єрних перспектив і посадових компетенцій майбутніх офіцерів; забезпечення розвитку основ управлінської культури курсантів у освітній діяльності.

До організаційно-педагогічних умов формування управлінської культури майбутніх офіцерів необхідно віднести створення професійно орієнтованого навчального середовища у ВВНЗ; забезпечення міжпредметних зв'язків між навчальними дисциплінами, які створюють сприятливі організаційні умови для цілеспрямованого розвитку освітнього процесу військового навчального закладу під час підготовки офіцерів тактичного рівня.

Педагогічні умови слугують основою для опанування майбутнім офіцером тактичного рівня в процесі навчання загальнотеоретичних дисциплін професійного спрямування та основою управлінської підготовки як військового командира.

Ключові слова: управлінська культура офіцера, педагогічні умови, управлінська підготовка у вищих військових навчальних закладах.

Постановка проблеми. Проведення науково-практичного аналізу літературних джерел щодо теоретичного та практичного значення педагогічних умов для розвитку освітнього процесу вищого військового навчального закладу (далі ВВНЗ)

відповідно до світових стандартів підготовки військовослужбовців.

Випускники в процесі управлінської підготовки – це офіцери тактичного рівня, які здобудуть достатні знання та розуміння процесів планування, підготовки, ведення і

забезпечення бою загальновійськовим підрозділом (тактичною групою). Здобуті знання та розуміння дозволяють їм приймати обґрунтовані рішення в бойових умовах, вирішувати нетипові завдання, віддавати накази (розпорядження), нести відповідальність за їх виконання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У педагогічній науці аналізуються й обґрунтовуються значення рушійних сил навчального процесу для ефективного опанування навчальним матеріалом такими науковцями: М.А. Данілов, В.І. Загвязінський, Ю.К. Бабанський та інші. Теорію та значення діяльнісного підходу розкривають А.С. Виготський, А.М. Леонтьєв, А.Г. Кузнецова, В.С. Маслов, В.С. Рижикова. Модель розвитку військової освіти і управлінської культури офіцера та самі педагогічні умови ґрунтовно подаються в працях М.І. Нещадима, О.А. Прохорова, А.О. Кучерявого, О.М. Маслія, І.В. Толока, Р.В. Торчевського та багатьох інших.

Мета статті - розкрити та науково обґрунтувати педагогічні умови, які визначають забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування управлінської культури в процесі професійної підготовки офіцерів тактичного рівня передбачає підготовку всебічно розвинених, кваліфікованих конкурентоздатних військових фахівців, здатних виконувати типові службові обов'язки відповідно до займаної посади за військовою спеціальністю.

Ю.К. Бабанський, прагнучи визначити якісну своєрідність рушійних сил всього педагогічного процесу в цілому, а не тільки процесу навчання, як основу розглядав суперечність між вимогами пізнавального, практичного, суспільно-корисного характеру, що висувалися, і реальними можливостями їх реалізації [1].

Річ у тому, що, виходячи з положень діяльнісного підходу (О.М. Леонтьєв), виховання не може здійснюватися поза діяльністю, воно, по суті, і полягає в залученні дитини до відповідної діяльності, в ході якої і відбувається зміна особистості курсанта. Причому, якщо в звичайній діяльності розвиток особи суб'єкта виступає як побічний, супутний продукт, повністю підлеглий безпосередній меті діяльності, то у виховній діяльності результат лежить в площині вирішення протиріччя між ціллю в об'єкті (мета діяльності по „зміні природи людськи”) і ціллю в суб'єкті (мета діяльності по „зміні людей людськи”), або в іншому формулюванні – між педагогічними цілями і цілями самих курсантів [2].

На думку Кузнецової А.Г. [3], яка вважає, що після проведення аналізу великого числа робіт із системної проблематики дозволяє стверджувати, що в цей період (до середини 80-х рр.) специфіка соціальних систем реально вивчалася мало і ще менше враховувалася під час використання системного підходу до соціальних об'єктів. Тільки спеціальна робота по узагальненню розрізнених думок, яка не була ніким виконана у той час в Радянському Союзі (та і за кордоном такі роботи з'явилися лише до середини 80-х рр.), дозволяє синтезувати характеристики соціальних систем як специфічних об'єктів системного дослідження:

- процеси, що визначають характер всіх структур соціальної системи;
- багатообразних і динамічних відносин соціального явища з тими, що детермінують його суспільними макросистемами;
- нерозривну єдність об'єктивного і суб'єктивного;

- складну внутрішню структуру, в якій причинно-наслідковий зв'язок є лише одним з видів взаємозалежностей;

- здатність реагувати на процес пізнання, прогнозування і проектування системи;

- вірогідність;
- самоорганізація;
- самоврядування;
- рефлексія;
- ціннісна орієнтованість;
- цілеспрямованість;
- унікальність;
- різноманітність [3].

У психологічній теорії діяльності в рамках теоретичних поглядів А.С. Виготський [4], О.М. Леонтьєв [1] виділяють три основні види людської діяльності – трудову, ігрову й навчальну. Всі ці види тісно взаємозалежні та взаємопов'язані. Значення діяльнісного підходу аргументовано показав в своїх роботах О.М. Леонтьєв. „Для опанування досягненнями людської культури, – писав він, – кожне нове покоління повинне здійснити діяльність, аналогічну (хоча і не тотожну) тій, яка стоїть за цими досягненнями“ [1]. От чому, щоб підготувати вихованців до самостійного життя і різносторонньої діяльності, необхідно в міру можливостей залучати їх у ці види діяльності, тобто організовувати повноцінну в соціальному і етичному відношенні життєдіяльність.

Спираючись на дослідження В.С. Маслова [5], можна виділити ряд структурних елементів, що характеризують суть соціокультурної підготовки як системи: визначення, усвідомлення і постановка всієї сукупності цілей і завдань соціокультурної підготовки на всіх етапах професійної підготовки офіцера-миролюбця; всебічне вивчення й констатація наявного рівня соціокультурної підготовки особи на конкретному етапі життєвого і службового шляху, а також виявлення і врахування основних тенденцій цього розвитку; комплексне і творче використання системи методів, засобів, форм і прийомів соціокультурної підготовки, вибір їх оптимального співвідношення з урахуванням індивідуальних особливостей офіцера, службових умов його миротворчої діяльності; цілеспрямоване педагогічне спрямування соціокультурного самовиховання слухача-офіцера [5].

На основі результатів теоретичного узагальнення проблеми та проведення факторного аналізу Прохоров О.А. визначає педагогічні умови забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів, а саме: *організаційні* (забезпечення відповідної матеріально-технічної бази, укомплектованість педагогічними кадрами відповідного рівня, впровадження нових форм організації навчального процесу, створення професійного середовища через міжсуб'єктну взаємодію із курсантом і потенційним замовником); *методичні* (вдосконалення науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, функціонування системи методичної допомоги викладачам); *психолого-педагогічні* (забезпечення позитивної мотивації навчання, суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі „викладач-курсант”; індивідуалізація і диференціація навчального процесу) [6].

До педагогічних умов розвитку управлінської культури магістрів військового управління Торчевський Р.В. відносить модель розвитку управлінської культури, методику її розвитку, критерії оцінки її розвиненості [7].

Особливістю широкого застосування в системі навчального процесу ВВНЗ Нещадим М.І. відмічає: методи співпраці, діалогічної взаємодії, дослідження, проектування, моделювання, проблемного навчання; інформаційні комп'ютерні технології; планування, жорсткий контроль за навчальною діяльністю [8].

За дослідженням М.І. Нещадима, деякі автори ототожнюють ефективність з продуктивністю або результативністю діяльності, інші розглядають її з результативно-витратного погляду [8, с. 552-553].

У своєму науковому пошуку Маслій О.М. переконливо доводить, що організаційно-педагогічні умови формування офіцера як фахівця – це такі обставини і способи управління й організації їх підготовки у ВВНЗ, що спрямовують розвиток професійно важливих для означеної сфери якостей особистості на поставлену мету і, відтак, спонукають до розвитку загальної здатності встановлювати на основі системного комплексу професійних знань, умінь, досвіду, ціннісних характеристик і професійно важливих у цій сфері особистісних якостей причинно-наслідкові зв'язки та адекватно впливати на процес виконання функцій і завдань в означеній сфері військової діяльності [9].

Як ми бачимо, із проведеного вище аналізу наукових пошуків, більшість авторів стверджують, що педагогічні умови в освітньому процесі ВВНЗ є обов'язковою складовою професійного формування управлінської культури офіцера ЗСУ.

Відтак, зовнішні міжпредметні зв'язки утворюють між дисциплінами, що викладаються у ВВНЗ, і навчальним матеріалом, які курсанти засвоюють у зовнішньому військово-педагогічному середовищі: під час початкової загальновійськової підготовки, практики в установах малого і середнього бізнесу, військового стажування за фахом тощо.

Кучерявий А.О. відмічає, що молода людина хоче і може служити державі та суспільству, якщо вона патріотична, любить свою національну культуру, поважає працю представників своєї професії. Немислиме успішне служіння без якісної фізичної підготовки людини, її готовності до виконання професійних завдань, здатності гідно нести звання офіцера в принципі, тому, що в основу проектування виховної роботи повинна бути закладена саме парадигма служіння. І формування особистості майбутнього офіцера має відбуватися з позицій його підготовки до служіння [10].

Організаційно-методичні педагогічні умови формування управлінської культури майбутніх офіцерів – це заходи освітнього процесу, які забезпечують суб'єкту поведінку курсантів, створюють сприятливі умови для них як повноцінного суб'єкта освітнього процесу. Методично-організаційні умови освітнього процесу ВВНЗ – це застосування професійно орієнтованих методик і дидактичних технологій проведення навчальних заходів, які мають методично обґрунтовано стимулювати розвиток і вдосконалення процесів мислення із урахуванням вікових особливостей, військово-професійного та управлінського досвіду, майбутніх кар'єрних перспектив і посадових компетенцій майбутніх офіцерів; забезпечення розвитку основ управлінської культури курсантів у освітній діяльності [11].

Під організаційно-педагогічними умовами вважаються фактори, які забезпечують ефективність

організації навчального процесу. Формування управлінської культури офіцера було забезпечено впровадженням організаційно-педагогічних умов такого процесу. До організаційно-педагогічних умов відносяться: забезпечення професійної мотивації майбутніх офіцерів; орієнтація підготовки на основі професіо- і психограми офіцера (фрагмент управлінської культури); використання інформаційного середовища навчального закладу; впровадження інтерактивних методів для формування управлінської культури майбутніх офіцерів.

Педагогічні умови при управлінській підготовці майбутніх офіцерів виконують одночасно перетворюючу та управляючу функції. Педагогічні умови в змісті управлінської підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ розглядаються як єдність знань, навичок та вмінь, досвіду творчої управлінської діяльності військового командира і емоційно-ціннісних відношень в освітньому процесі військового навчального закладу. Взаємодія цих складових не протирічить лінійності освітнього процесу.

Дидактичні педагогічні умови у правлінській підготовці офіцерів тактичного рівня – це здібності викладача передавати курсантам навчальний матеріал доступно, зрозуміло, викликати активну самостійну думку, організовувати самостійну діяльність курсантів, керувати пізнавальною активністю. В основі цих здібностей лежить постійна установка на врахування психології курсантів, рівня їх розвитку, можливостей тощо. Конкретно ці педагогічні здібності проявляються у процесі використання методів передачі знань, організації опанування знань, навичок та умінь, забезпеченні розвитку особистості, перевірці, контролю, оцінюванні результатів навчання.

Академічні педагогічні умови під час управлінської підготовки офіцерів тактичного рівня є – здібності до галузі науки, що є предметом викладання. Викладач добре знає навчальний предмет, досконало, глибоко володіє матеріалом, має до нього великий пізнавальний інтерес, проводить науково-дослідницьку та методичну роботу. Він постійно знайомиться з новими досягненнями у своїй галузі, а також у суміжних науках.

Також педагогічні умови ґрунтуються на застосуванні інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи навчання передбачають суттєві зміни методики підготовки офіцерів. Навчальний процес стає більш активним і продуктивним. Інтерактивне навчання передбачає використання таких методів навчання: рольові і ділові ігри, „мозкова атака“, круглий стіл, тренінги, метод проектів, використання професійних ситуацій. Ці методи ефективно сприяють формуванню професійних умінь і навичок, створюють атмосферу співробітництва, забезпечують мотивацію навчального процесу [12].

Одним із дидактичного наповнення системи управлінської підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня є інтерактивні методи навчання, серед яких виділяють «Мозковий штурм». При мозковому штурмі курсанти вільно висловлюють свої думки, не хвилюючись, що відповіді можуть бути невірними. «Мозковий штурм» спонукає у курсантів виявляти творчість, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію. За короткий термін (до 3 хв) вдається зібрати велику кількість ідей. На завершальному етапі цієї вправи зібрані ідеї усіма учасниками семінарського

заняття як викладачем, так і курсантам на рівних: систематизуються, аналізуються, обговорюються та відкидаються абсурдні. Пропозиції щодо вирішення проблеми зберігаються протягом заняття і використовуються як опорний конспект під час узагальнення і систематизації вивченого матеріалу [13].

Необхідність створення інформаційного середовища в навчальному закладі пояснюється низкою причин: інформатизація військової освіти, інформаційна культура, яка є складовою управлінської культури майбутнього офіцера.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень. Педагогічні умови під час управлінської підготовки майбутніх офіцерів виконують одночасно перетворюючу та управляючу функції. Педагогічні умови в змісті управлінської підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ розглядаються як єдність знань, навичок та вмінь, досвіду творчої управлінської діяльності військового командира і емоційно-ціннісних відношень в освітньому процесі військового навчального закладу.

Дидактичні, академічні, організаційно-педагогічні умови формування управлінської культури офіцера складаються із факторів, які забезпечують ефективність організації навчального процесу. Їх ефективне впровадження було забезпечене інноваційно педагогічними технологіями, враховано цілі, завдання, принципи та специфіку сформованої управлінської культури офіцера. Забезпечення міжпредметних зв'язків між навчальними дисциплінами, які створюють сприятливі організаційні та педагогічні умови для цілеспрямованого розвитку управлінської культури майбутніх офіцерів.

Майбутній офіцер в процесі навчання у ВВНЗ повинен оволодіти загальнотеоретичними основами дисциплін, які необхідні для їх управлінської підготовки, науково-методичними та організаційно-педагогічними уміннями.

Список використаних джерел:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект. – М.: Педагогика, 1977. – 254 с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
3. Кузнецова А.Г. Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике: Монография / А.Г. Кузнецова // – Хабаровск: Изд-во: ХК ИППК ПК, 2001. – 152с.
4. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский; под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1994. – 479 с.
5. Маслов В.С. Теория і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів: Монографія. – К.: Логос, 1997. – 174 с.
6. Прохоров О. А. Экспериментальная проверка педагогических умов та технології готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності на засадах педагогічного менеджменту / О. А. Прохоров // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2010. – Вип. № 27. – С.322- 332.
7. Торчевський Р.В. Модель розвитку управлінської культури майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти / Р.В.Торчевський// Вісник Національного університету оборони України. – 2012. – Вип. 3(28). – С.124-129.

8. Нецадим І.М. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія /І.М. Нецадим//. – К., 2003. - 766 с.

9. Маслій О.М. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / О.М. Маслій. – Хмельницький, 2011. – 20, [1] с.

10. Кучерявий А.О. Служіння офіцера як чинник проектування виховної роботи у навчальних закладах військового типу / А.О. Кучерявий // Вісник Черкаського університету: педагогічні науки. – Вип. №14, 2016 р. – С. 53-60.

11. Ягупов В.В. Військова дидактика: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2000. – 400с.

12. Рижиков В.С. Методика впровадження дидактичних та рольових ігор в освітній процес військової освіти як практика прийняття рішень в умовах обстановки наближеної до бойової /В. Рижиков, К. Горячева// Молодь і ринок - Дрогобич, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. №5 (160) травень, 2018. – С.26 – 32.

13. Рижиков В.С. Методика використання «мозкового штурму» на семінарських заняттях в професійній підготовці у вищих військових навчальних закладах (ввнз) / В.Рижиков, //Молодь і ринок. - Дрогобич, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. №8 (163) серпень 2018. – С.32 – 38.

Reference:

1. Babanskiy Yu.K. Optimization of the learning process: a general didactic aspect. - M.: Pedagogy, 1977. - 254 p.
2. Leont'ev AN Activity, consciousness, personality / AN. Leontiev. - M.: Politizdat, 1977. - 304 p.
3. Kuznetsova AG Development of methodology of systematic approach in domestic pedagogy: Monograph / A.A. Kuznetsova // . - Khabarovsk: Publisher: HC IPPK PC, 2001. - 152p.
4. Vygotsky LS Pedagogical psychology / LS. Vygotsky; ed. V.V. David. - M.: Pedagogy, 1994. - 479 p.
5. Maslov VS Theory and practice of cultural preparation of students and cadets: Monograph. - K.: Logos, 1997. - 174 p.
6. Prokhorov OA Experimental verification of pedagogical conditions and the technology of future officers' readiness for professional activity on the principles of pedagogical management / OA Prokhorov // Collection of scientific works of the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv. - K.: WINDOWS, 2010. - Iss. No. 27. - P.322- 332.
7. Torchevsky RV Model of development of the management culture of future masters of military management in the system of postgraduate education / RV Torchevsky // Bulletin of the National University of Defense of Ukraine. - 2012. - Vip. 3 (28). - P.124-129.
8. Neschadim IM Military Education of Ukraine: History, Theory, Methodology, Practice: Monograph / I.M. Merciful // . - K., 2003. - 766 p.
9. Masliy OM Formation of the professional competence of future logistics officers in the field of military and economic logistics: author. diss. for the sciences. degree of Cand. ped. Sciences: Special. 13.00.04 "Theory and methodology of vocational education" / OM. Oils. - Khmel'nitsky, 2011. - 20, [1] p.
10. Kucheryavyy AA Service officer as a factor in the design of educational work in educational institutions of military type / AA. Curly // Bulletin of the Cherkasy University: pedagogical sciences. - No. No. 14, 2016 - pp. 53-60.
11. Yagupov VV Military Didactics: A Tutorial. - K.: Kyiv University Publishing and Printing Center. 2000 - 400s.
12. Ryzhikov VS Methods of introduction of didactic and role-playing games in the educational process of military education as a practice of decision-making in a situation close to combat / V. Ryzhikov, K. Goryacheva // Youth and Market - Drohobych, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. No. 5 (160) May 2018 - P.26 - 32.
13. Ryzhikov VS Methods of using "brainstorming" at seminars in vocational training at higher military educational establishments (higher educational establishments) / V. Ryzhikov, // Youth and the market - Drohobych, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. No. 8 (163), August 2018 - P.32 - 38.

Надійшла до редколегії 29.10.2019

S. Buryy, PhD in Pedagogical Sciences
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0001-8058-5018>,
Yu. Bura, Psychologist Officer

PEDAGOGICAL CONDITIONS IN PROVIDING THE QUALITY OF SYSTEM MANAGEMENT TRAINING OF FUTURE TACTICAL LEVEL OFFICERS

The article reveals and substantiates the pedagogical conditions that determine the providing quality professional training of future officers, namely: didactic, academic pedagogical conditions in the educational process of higher military educational institution. Pedagogical conditions in the educational process of military management training form the basis in the formation of high military professionalism, which has the following components: system of professional knowledge and skills in the management of the unit, education and training of subordinate personnel; system of behavior qualities; system of moral and psychological qualities. The management culture of the officer and its practical importance for the officer in fulfilling the socially important professional duties are theoretically substantiated in the article.

Organizational and methodological pedagogical conditions of the formation of management culture of future officers are measures of the educational process that ensure the subjective behavior of cadets, create favorable conditions for them as a full-fledged subject of the educational process. Methodological and organizational conditions of the educational process of higher military educational institution are the use of professionally oriented methods and didactic technologies of educational activities, which have a methodological reason to stimulate the development and improvement of thinking processes taking into account the age peculiarities, military-professional and management experience, future career prospects and job competencies of future officers; ensuring the development of the bases of management culture of cadets in educational activity.

The organizational and pedagogical conditions of the formation of management culture of future officers include the creation of a professionally oriented learning environment in higher military educational institution; providing cross-curricular links between the disciplines that create favorable organizational conditions for the purposeful development of the educational process of military educational institution in the training of tactical level officers.

Pedagogical conditions are the basis for mastering professional general theoretical disciplines by a future officer of the tactical level in education and the basis of management training as a military commander.

Keywords: management culture of the officer, pedagogical conditions, management training in higher military educational institutions.